

11-101, 72913
241

Богуш А.М.

Д

ОШКІЛЬНА

ЛІНГВО

ДИДАКТИКА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дошкільна лінгводидактика

Хрестоматія

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

19023 2005

19023
2005

УДК 373.2.016:811.161.2'27](075.8)

ББК 81.2УКР-9 74.102.12.я 73

Д 71

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих
педагогічних навчальних закладів
(лист № 14/18.2-757 від 06.04.2005р.)*

*Рецензенти: Ніколайчук Г.І. – кандидат педагогічних наук, доцент (Рівненський державний педагогічний інститут);
Безсмертна В. Є. – Уманське педагогічне училище;
Іщенко Л. В. – кандидат педагогічних наук (Уманський державний педагогічний університет).*

Д 71 Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. / Упорядник Богуш А.М. Частина I та II. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2005. — 720 с.

529779

ISBN 966-8407-49-0

Вміщено праці та уривки з творів вітчизняних і зарубіжних педагогів-класиків, методистів, психологів, фізіологів, які зробили вагомий внесок у методику розвитку та навчання дітей дошкільного віку рідної мови. Посібник укладено відповідно до чинної програми з «Методики розвитку рідної мови та ознайомлення з явищами навколишнього життя в дошкільному закладі».

Для студентів дошкільних відділів педагогічних навчальних закладів України.

Міністерство освіти і науки
БІБЛІОТЕКА
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ (м.ОДЕСА)
ім. К.Д.УШІНСЬКОГО Богуш А.М., 2005

© Видавничий Дім «Слово», 2005

2594

Від упорядника

Згідно Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ ст. на вищі заклади освіти покладено важливе соціальне завдання — відтворення продуктивних сил країни і розвиток духовної культури суспільства. Одним із напрямів модернізації вищої освіти в Україні є гуманізація освітянського процесу, забезпечення студентам можливостей опанування скарбами національної та загальнолюдської культури.

У силу історичних, суспільно-політичних умов вищі навчальні заклади дошкільного профілю в Україні були позбавлені необхідної літератури, яка впродовж багатьох десятиріч перебувала в архівних сховищах. Отже, склалося надзвичайно скрутне становище з сучасною фаховою, методичною та педагогічною літературою як для спеціальних навчальних закладів, так і для дошкільних установ, — переважна більшість посібників, за якими працюють майбутні педагоги, видана російською мовою. Через брак навчально-педагогічної літератури українською мовою в період переходу освітянських закладів на навчання державною мовою, ускладнився процес підготовки педагогічних кадрів. Особливо це відчутно в південних та східних регіонах України.

Методика навчання дітей рідної мови в дошкільних закладах є однією з провідних дисциплін у підготовці фахівців цього профілю. Якісно засвоїти методику розвитку мовлення дошкільнят, послуговуючись чужомовними виданнями, неможливо. Саме це й зумовило підготовку і видання пропонованого посібника.

Хрестоматія з дошкільної лінгводидактики — це перша спроба зібрати в одному посібнику роботи провідних учених (як минувшини, так і сучасних) з методики розвитку рідного мовлення та ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям і художньою літературою. Праці зарубіжних педагогів і вітчизняних, що були видані російською мовою, подано в перекладі українською. Роботи, зібрані у хрестоматії, відображають в історичному аспекті зародження, становлення і сучасний стан методики розвитку мовлення й ознайомлення дітей з довкіллям.

Упродовж перших років життя дитини відбувається становлення мови, розвиток мовлення протікає нерівномірно, з відчутними

індивідуальними відхиленнями. Все це потребує від майбутніх вихователів ґрунтовних знань з фізіології та психології мовлення. Ось чому в цій книжці широко представлені погляди психологів (Б.Ф.Баєва, Л.С.Виготського, Г.С.Костюка, Д.Ф.Ніколенка, С.Л.Рубінштейна, І.О.Синиці та ін.) і фізіологів (М.І.Красногорського та ін.) на розвиток мовлення дітей протягом перших 7 років життя.

Хрестоматія розпочинається розділом «Науково-теоретичні засади методики навчання дітей рідної мови та ознайомлення з явищами довколишнього життя». До цього розділу ввійшли праці відомих зарубіжних (Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, Ж.Піаже) та українських (І.О.Синиці, Г.С.Костюка, Б.Ф.Баєва, Т.О.Піроженко), психологів, психолінгвістів, фізіологів, мовознавців, лінгводидактиків (А.М.Богуш, Н.В.Гавриш, Е.П.Киричкова, І.О.Луценко, Л.П. Федоренко та ін.), письменників. Вони розкривають науково-теоретичні підвалини становлення і розвитку мовлення дитини, ознайомлюють майбутніх педагогів із закономірностями розвитку мовлення, привчають урахувати в навчально-виховному процесі дошкільного закладу індивідуально-психологічні та вікові особливості мовленнєвого розвитку дитини.

Другий розділ присвячений зарубіжній і вітчизняній історії становлення методики розвитку мовлення й навчання рідної мови дітей від народження до семи років у родинному колі та в «школах для маленьких», дитячих притулках, дитячих садках. Розділ починається працями відомого чеського вченого Я.А. Коменського, зокрема уривками з книги «Материнська школа», в якій викладено методичні поради щодо розвитку мови маленьких дітей та висвітлено вимоги й рекомендації з навчання дітей рідної мови та ознайомлення з довкіллям.

Із творами зарубіжних педагогів (Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Г.Песталоцці, М.Монтессорі, П.Кергомар) студенти ознайомлюються, вивчаючи курс історії дошкільної педагогіки, яка зосереджує увагу передусім на виховних аспектах. Питання розвитку мовлення залишаються осторонь. Крім того, історія педагогіки викладається у вищих навчальних закладах після вивчення курсу методики розвитку мови. З цих міркувань у хрестоматії вміщено уривки з праць, в яких висвітлено методичні аспекти розвитку мовлення малюків і навчання рідної мови дітей дошкільного віку, зокрема ті, що й понині не втратили своєї педагогічної цінності. До розділу ввійшли також праці В.Ф.Одоевського «Розмови з

дітьми», І.І. Срезневського «Про вивчення рідної мови загалом і особливо в дитячому віці», С.Ф.Русової «Навчання мови», «Мова».

У роботах К.Д.Ушинського «Рідне слово» та В.О.Сухомлинського «Рідне слово» розкрито місце й роль рідної мови в розвитку особистості.

Методику і зміст навчання дітей рідної мови викладено К.Д. Ушинським у низці статей: «Перші заняття вітчизняною мовою», «Організація початкового навчання», «Керівництво до викладання «Рідного слова», «Три головні види занять з вітчизняної мови», «Про час початку навчання», «Про наочне навчання» і т.ін.

У 1964 р. К.Д.Ушинський написав першу навчальну книжку «Рідне слово», яка перевидавалася 146 разів. Водночас із цією книжкою для учнів було видано під такою самою назвою книжку для вчителів — методичне керівництво.

В.О.Сухомлинський — відомий український вчений, педагог-практик — створив книгу «Серце віддаю дітям», в якій описав свою роботу з дітьми шести років. Загалом у його педагогічній спадщині є чимало цінних порад із розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зокрема, щодо виховання любові до рідного слова, застосування методики зв'язного мовлення, прийомів роботи з казкою, використання природи в розвитку мовлення, розвитку поетичного слуху.

У творах В.О. Сухомлинського знаходимо і цікавий підхід до початкових етапів навчання дітей шестилітнього віку. Обов'язковою передумовою навчання грамоти, на його думку, є виховання в дитини чуття рідної мови, «аромату слів», «тонких відтінків звучання», які доступні їй уже на ранніх етапах розвитку. Навчання грамоти шестиліток педагог також пов'язував із спостереженням за явищами природи і малюванням, які він запропонував у своїй «школі радості».

У цьому розділі представлено також праці засновника сучасної російської дошкільної лінгводидактики Є.І. Тихеевої: «Рідна мова та шляхи її розвитку» (1913), «Розвиток мовлення дошкільника» (1937), «Ігри і заняття маленьких дітей» (1935) та ін.

Третій розділ «Завдання, методи і форми розвитку мовлення» відкривається статтею Ф.О. Сохіна «Основні завдання розвитку мовлення», яка проектує перспективні напрями роботи з розвитку мовлення в сучасному дошкільному закладі.

Увазі викладачів і студентів дошкільних факультетів у цьому розділі пропонуються праці, в яких розглянуто питання культури мовлення, методики проведення мовленнєвих занять.

Четвертий розділ «Методика мовлення дітей перших трьох років життя», яким завершується перша книга хрестоматії, ознайомить майбутніх вихователів із роботами С.Л.Рубінштейна, Л.С.Виготського, О.Р.Лурії, Д.Б.Ельконіна, де висвітлюються дискусійні питання щодо етапів становлення мовлення дітей раннього віку, подається психологічна характеристика процесу засвоєння дітьми рідної мови. Розробки відомого педагога 30-х років Ю.А.Аркіна та сучасних Н.М.Аксариної, М.М.Кольцової висвітлюють орієнтовні показники розвитку мовлення.

У розділі «Методика розвитку зв'язного мовлення» на матеріалах праць С.Л.Рубінштейна, Л.С.Виготського, О.Р.Лурії, А.К.Маркової, Т.Ладиженської та інших учених подано визначення понять, психологічну характеристику, функції, форми, генезис видів зв'язного мовлення.

Лінгводидактичний аспект розвитку зв'язного мовлення розкривають праці Н.Виноградової, Е.П.Короткової, Г.М.Леушиної, Н.П.Орланової, О.С.Ушакової, Е.О.Фльориної, Н.І.Луцан, німецьких учених К.Менга й Б.Крафта.

Деякі авторські тексти подано у фрагментах або у скороченому вигляді.

Хрестоматія містить твори, в яких по-різному тлумачаться певні поняття, методичні прийоми, деякі особливості історії становлення і розвитку дитячого мовлення. На нашу думку, це сприятиме формуванню в майбутніх педагогів критичного мислення, виробленню вміння самостійно орієнтуватися в потоці науково-методичної літератури.

У розділі «Методика формування граматичної правильності мовлення» подано уривки з праць відомого лінгвіста О.М.Гвоздева, в яких розкриваються закономірності засвоєння дітьми граматично правильної мови, роботи Д.Ф.Ніколенка, Д.Б.Ельконіна, Т.М.Ушакової, в яких розглядаються психологічні особливості засвоєння дітьми граматики рідної мови; методичний аспект формування граматичної правильності мовлення представлено працями А.М.Богущ та Г.Ф.Лози, К.Л.Крутій.

Розділ «Методика словникової роботи та ознайомлення дітей з явищами навколишнього життя» містить матеріали, які доводять, що розвиток словникового запасу в дітей дошкільного віку відбувається нерівномірно. Визначення його середніх кількісних показників на кожному з вікових етапів становить значні труднощі для дослідників. Темпи збагачення словника насамперед залежать від

розвивального потенціалу мовного середовища, мовлення дорослих, котрі оточують дитину, від змістовності її життя в сім'ї і в дошкільному закладі, тому не дивно, що кількісні показники зростання словника дитини-дошкільника на кожному віковому етапі в опублікованих наукових матеріалах як зарубіжних, так і вітчизняних авторів є дуже різними.

Відомий учений, академік Ю.А. Аркін присвятив своє життя вивченню психофізіології дітей дошкільного віку та організації навчально-виховної роботи в дошкільних закладах. У фундаментальній праці «Дитина в дошкільні роки» (1968) він робить науковий огляд зарубіжних досліджень щодо темпів кількісного зростання словника, результати яких зіставляє з власними. З цими матеріалами студентів ознайомить уривок з праці Ю.А.Аркина «Словник». Продовження наукового аналізу кількісної характеристики словника дитини впродовж дошкільних років є уривки з твору Д.Б.Ельконіна «Розвиток словника». В дослідженнях Л.С.Виготського і О.Р.Лурії аналізуються певні психологічні аспекти засвоєння дитиною семантики слова.

Предметом наукової уваги відомого українського вченого І.О.Синиці була психологія засвоєння лексики в складі монологічного мовлення учнів. Результати його спостережень викладені й узагальнені в книжці «Психологія усного мовлення» (К., 1974), уривки з якої вміщено в хрестоматії. Специфіку засвоєння дітьми слів та методику словникової роботи в різних видах діяльності висвітлено у статтях російських дослідників Г.М.Ляміної, В.Й.Логинової та українських А.П.Іваненко, Л.І.Глухенької, А.М.Богущ та ін.

У розділі «Методика виховання звукової культури мовлення» студенти матимуть змогу ознайомитися з протилежними поглядами науковців на питання взаємодії мовнорухового та слухового аналізаторів під час засвоєння дитиною звукової системи мовлення, з матеріалами тематичних щоденників О.М.Гвоздева, В.І.Бельтюкова та А.Д.Салахової, результатами психологічного аналізу цих матеріалів, зробленого Д.Б.Ельконіним, з поглядами С.Л.Рубінштейна на сутність виразного мовлення дітей.

Особливості методики виховання звукової культури мовлення розглянуті в працях росіян В.Рожественської і Є.Радіної, М.Ф.Фомичової, О.І.Максакова та українських учених О.Л. Жильцової, О.С.Трифонової.

Розділ «Методика художнього читання та розповідання дітям дошкільного віку» висвітлює психологію сприймання дітьми

змісту художніх творів за дослідженнями О.В.Запорожця та Н.С.Карпинської.

До розділу ввійшли також уривки з праці Є.О.Фльориної «Живе слово в дошкільному закладі» (1933). Педагогічні інтереси цієї вченої різноманітні. Одним із напрямів її науково-педагогічної діяльності була розробка методики розвитку зв'язного мовлення дітей і художнього читання, тобто, за висловом самої авторки, робота з живим словом. Її наукові розробки зберігають актуальність і нині. Методика художнього читання і розповідання висвітлюється у статтях В.О.Сухомлинського, Н.С.Карпинської, Л.О.Таллер.

Завершує хрестоматію розділ «Методика навчання дітей елементів грамоти». Студентам пропонуються характеристика окремих методів навчання грамоти та оцінка їх сучасними вченими-методистами як в історичному аспекті, так і на сучасному етапі.

ЗМІСТ

Від упорядника	3
Розділ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РІДНОЇ МОВИ ТА ОЗНАЙОМ- ЛЕННЯ З ЯВИЩАМИ НАВКОЛИШНЬОГО ЖИТТЯ ..	9
ПОТЕБНЯ О.О. Поезія. Проза. Згущення думки	9
ФЕРДІНАР ДЕ СОСЮР. Мова та її визначення	11
ФЕРДІНАР ДЕ СОСЮР. Місце мови серед явищ мовної діяльності ..	13
КРАСНОГОРСЬКИЙ М.І. Вища нервова діяльність дитини ..	17
ПІАЖЕ Ж. Егоцентричне мовлення	18
РУБІНШТЕЙН С.Л. Мовлення. Мовлення і спілкування	22
ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Мислення і мовлення. Проблема і метод дослідження	27
ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Думка і слово	28
БАЄВ Д.Ф. Психологія внутрішнього мовлення	31
СИНИЦЯ І.О. Мова і мовлення	33
СИНИЦЯ І.О. Основні різновиди мовлення	36
КОСТЮК Г.С. Психологія розуміння	41
ЛЕОНТЬЄВ О.О. Поняття мовленнєвої діяльності	43
ЛЕОНТЬЄВ О.О. Суспільні функції та функціональні еквіваленти мови як проблема мовленнєвої діяльності	44
БОГУШ А.М. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови ..	45
ФЕДОРЕНКО Л.П. Закономірності засвоєння рідної мови	47
ФЕДОРЕНКО Л.П. Фундаментальні поняття методики	48
ФЕДОРЕНКО Л.П. Закономірності засвоєння мови	49
ФЕДОРЕНКО Л.П. Принципи методики навчання мови	51

КОРОТКОВА Е.П. До проблеми вивчення принципів навчання мовлення	53
ЧУКОВСЬКИЙ К.І. Дитяче чуття мови	56
ЧУКОВСЬКИЙ К.І. Неусвідомлена майстерність	56
ПРОЖЕНКО Т.О. Мовлення дитини як відображення розвитку форм спілкування	57
ПРОЖЕНКО Т.О. Методика обстеження і координати зростання мовленнєвого розвитку дошкільника	64
ПРОЖЕНКО Т.О. Ознаки комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільника	65
БОГУШ А.М. Діяльність, активність, мовлення	70
КОЧЕРГАН М.П. Функції мови	78
ЛУЦЕНКО І.О. Взаємозв'язок між розвитком мовлення і становленням спілкування	80
ГАВРИШ Н.В. Структура і функції мовленнєвотворчої діяльності дошкільників	86
ГАВРИШ Н.В. Характеристика типів мовленнєвотворчої діяльності дітей	92

Розділ 2. СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ЛІНГВОДИДАКТИКИ ЯК НАУКИ 99

КОМЕНСЬКИЙ Я.А. В яких заняттях поступово повинні вправлятися діти від самого народження, щоб на шостому році життя вони засвоїли ці вправи	99
КОМЕНСЬКИЙ Я.А. У який спосіб потрібно вправляти дітей у розумінні речей	101
КОМЕНСЬКИЙ Я.А. У який спосіб потрібно майстерно вправляти дітей у розвитку мови	104
КОМЕНСЬКИЙ Я.А. Рівні мови	106
КОМЕНСЬКИЙ Я.А. Про користь точного найменування речей	106
КОМЕНСЬКИЙ Я.А. У ході розмови	107
КОМЕНСЬКИЙ Я.А. Мистецтво спілкування	108

ЛОКК Джон. Розумовий розвиток	109
РУССО Ж.-Ж. Виховання немовляти	112
ПЕСТАЛОЦЦІ Й.Г. Книга матерів або Порадник для матерів, як їм навчати своїх дітей спостерігати і говорити	114
МОНТЕССОРІ М. Вправи повсякденного життя	122
МОНТЕССОРІ М. Розумове виховання	122
КЕРГОМАР П. Предметні уроки	126
ОДОЄВСЬКИЙ В.Ф. Розмови з дітьми	127
СРЕЗНЕВСЬКИЙ І.І. Про вивчення рідної мови загалом і особливо в дитячому віці	137
СРЕЗНЕВСЬКИЙ І.І. Правила навчання рідної мови	140
УШИНСЬКИЙ К.Д. Рідне слово	144
УШИНСЬКИЙ К.Д. Керівництво до викладання за «Рідним словом»	148
ЕТЬЕН КОНДІЛЯК Про наочне навчання	150
РУСОВА СОФІЯ Навчання мови	152
РУСОВА СОФІЯ Мова	155
РУСОВА СОФІЯ Оповідання	162
РУСОВА СОФІЯ Предметові лекції	165
ОГІЄНКО І. Наука про рідномовні обов'язки, рідномовний катехизис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства. Передмова	167
ГРУШЕВСЬКИЙ М. Мова українська і руська	179
ГРУШЕВСЬКИЙ М. Законопроект про ученіє українською мовою	182
ВОДОВОЗОВА Є.М. Виховання розуму	183
ТИХЕЄВА Є.І. Ігри-заняття з іграшками	189
ТИХЕЄВА Є.І. Словник дітей. Вправи з розвитку мовлення	195
ТИХЕЄВА Є.І. Заняття з живим словом	200
ТИХЕЄВА Є.І. Листи	210
СУХОМЛИНСЬКИЙ В.О. Рідне слово	212

Розділ 3. ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ І ФОРМИ РОБОТИ

З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ	214
СОХІН Ф.О. Основні завдання з розвитку мовлення	214
ЛЬВОВ М.Р. Завдання і шляхи розвитку мовлення дітей ..	225
УШАКОВА О.С. Основні напрями роботи з розвитку мовлення дошкільників	230
БОГУШ А.М. Мовленнєва компетенція дошкільника як лінгводидактична проблема	239
БАЄВ Б.Ф. Технічні засоби у навчанні, вихованні й розвитку дошкільників	247
БОГУШ А.М. Педагогічна оцінка в навчальній діяльності дошкільників як чинник підготовки їх до школи	252
БАБИЧ Н.Д. Мова і мовлення у житті людини	258
БАБИЧ Н.Д. Культура побутового мовлення	262
БОГУШ А.М. Розв'язання програмних завдань на заняттях з розвитку мовлення	270
Розділ 4. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПЕРШИХ ТРЬОХ РОКІВ ЖИТТЯ	275
РУБІНШТЕЙН С.Л. Розвиток мовлення в дітей	275
ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Розвиток усного мовлення	278
АРКІН Ю.А. Короткий огляд структури нервово-психічної діяльності дитини	280
ЛУРІЯ О.Р. Слово та його семантична будова	284
ЕЛЬКОНІН Д.Б. Розвиток мовлення в ранньому віці	286
АКСАРИНА Н.М. Орієнтовні показники розвитку мовлення дітей раннього віку	290
КОЛЬЦОВА М.М. У чому полягає зв'язок рухів пальців рук і мовлення	293
БОГУШ А.М. Розвиток мовлення дітей перших трьох років життя ..	296

Розділ 5. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ 307

АРКІН Ю.А. Короткий огляд структури розвитку нервової системи і нервово-психічної діяльності дитини	307
РУБІНШТЕЙН С.Л. Розвиток зв'язного мовлення	308
ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Функція соціалізованого та егоцентричного мовлення	310
ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Зміни функції мовлення у практичній діяльності	311
ЛУРІЯ О.Р. Розгорнуте мовне повідомлення і його породження	313
ЛУРІЯ О.Р. Усне діалогічне мовлення	316
ЛУРІЯ О.Р. Усне монологічне мовлення	317
ЛЕУШИНА Г.М. Розвиток зв'язного мовлення в дошкільників	320
ЛЕУШИНА Г.М. Загальні висновки	324
МЕНГ К. Онтогенез мовленнєвого спілкування	326
КРАФТ Б. Загальні й онтогенетичні аспекти спільного планування як однієї з форм комунікації.	331
ВАШУЛЕНКО М.С. Текст як одиниця мови і мовлення	337
МАРКОВА А.К. Періодизація мовного розвитку	340
ЛАДИЖЕНСЬКА Т.О. Поняття «усне мовлення» в лінгвістичній літературі	344
СКАЛКІН В.Л. Особливості діалогічного мовлення	345
ВИНОГРАДОВА Н.Ф. Види дитячих розповідей про природу	348
ФЛЬОРІНА Є.О. Розмовне мовлення в дитячому садку	353
ФЛЬОРІНА Є.О. Бесіда в дитячому садку	355
ФЛЬОРІНА Є.О. Розповідання в дошкільній практиці	362
ДЕМЕНТЬЄВА А.М. Види занять з розповідання	365
ОРЛАНОВА Н.П. Складання казок дітьми старшого дошкільного віку	373
КОРОТКОВА Е.П. Навчання розповідання в дитячому садку	379
УШАКОВА О.С. Розвиток зв'язного мовлення	386
ЛУЦАН Н. Креативне мовлення в дошкільній лінгводидактиці	391
ЛУЦАН Н. Пояснювальне мовлення у структурі мовленнєвої діяльності	398

Розділ 6. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ 405

ГВОЗДЄВ О.М. Спостереження за загальним характером за-
своєння граматичної будови 405

ЕЛЬКОНІН Н.Д. Розвиток граматичної будови мови 411

ЕЛЬКОНІН Н.Д. Розвиток граматичної будови мовлення . . . 417

НІКОЛЕНКО Д.Ф. Засвоєння дітьми раннього віку граматичної
будови мови 421

ЧУКОВСЬКИЙ К.І. Величезний трудівник 426

ЧУКОВСЬКИЙ К.І. Засвоєння граматики 426

УШАКОВА Т.М. Про механізм дитячого словотворення 427

БОГУШ А.М. Шляхи формування граматично правильної
мови в дітей дошкільного віку 431

БОГУШ А.М. Методи формування граматично правильної мови в
дитячому садку 437

ЛОЗА Г.Ф. Про деякі прийоми формування граматичної
будови мовлення в дітей переддошкільного віку 441

КРУТІЙ К.Л. Лінгвістичні ігри як засіб діагностування рівня
сформованості граматично правильного мовлення у дошкільників . 446

КРУТІЙ К.Л. Варіанти використання граматичних вправ для
роботи з дітьми старшого дошкільного віку 452

КРУТІЙ К.Л. Врахування нейро-психологічних факторів у процесі
подолання аграматизмів у мовленні дітей дошкільного віку 460

**Розділ 7. МЕТОДИКА СЛОВНИКОВОЇ РОБОТИ ТА ОЗНАЙОМ-
ЛЕННЯ ДІТЕЙ З ЯВИЩАМИ НАВКОЛИШНЬОГО
ЖИТТЯ 469**

АРКІН Ю.А. Словник 469

АРКІН Ю.А. Етапи розвитку мовлення 472

ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Дослідження розвитку наукових понять
у дитячому віці 475

ВИГОТСЬКИЙ Л.С. Псевдопоняття	478
ЕЛЬКОНІН Д.Б. Розвиток словника	480
СИНІЦЯ І.О. Лексика усного монологічного мовлення	483
КУЛИБЧУК Л.М. До проблеми розвитку образного мовлення учнів	487
КУЛИБЧУК Л.М. Образний потенціал українського усного літературного мовлення	492
РУДЕНКО Ю.А. Слово та образ як лінгводидактична проблема ..	499
РУДЕНКО Ю.А. Конотативне значення слова — як чинник створення мовленнєвої експресії	502
РУДЕНКО Ю.А. Мовленнєва експресія казкового тексту: спроба лінгвістичного аналізу	506
РУДЕНКО Ю.А. Семантика мовних одиниць казкового тексту ..	509
ЛОГІНОВА В.Й. Формування словника	512
ЛЯМІНА Г.М. Словникова робота	519
ІВАНЕНКО А.П. Оволодіння дітьми четвертого року життя значенням слова	528
ІВАНЕНКО А.П. Теоретичні засади словникової роботи з дітьми молодшого дошкільного віку	532
БОГУШ А.М. Екскурсії-огляди, розглядання предметів та бесіди про них	538
ГЛУХЕНЬКА Л.І. Місце картинки як дидактичного посібника серед інших наочних посібників дитячого садка	543
Організація, навчально-виховної Протипожежної роботи в дошкільних закладах	549
СТЕПАНЕНКОВА Е.Я., ФІЛЕНКО М.Ф. Зміст роботи з ознайомлення з правилами дорожчого руху	552
Розділ 8. МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ	
ГВОЗДЕВ О.М. Чинники, що визначають засвоєння фонетичного боку мовлення	554

ГВОЗДЄВ О.М. Усвідомлення дітьми особливостей вимови	557
ГВОЗДЄВ О.М. Боротьба дітей за правильну вимову	558
ГВОЗДЄВ О.М. Як діти дошкільного віку спостерігають явища мови	560
РУБІНШТЕЙН С.Л. Розвиток виразності мовлення	571
ЕЛЬКОНІН Д.Б. Розвиток звукового боку мовлення	573
БЕЛЬТЮКОВ В.І. Про засвоєння дітьми звуків мови	578
САЛАХОВА А.Д. Розвиток звукового боку мовлення дитини	585
МАКСАКОВ О.І., ФОМИЧОВА М.Ф. Звукова культура мовлення	586
ФОМИЧОВА М.Ф. Головний принцип формування правильної вимови	587
БЛИК О.П. Фонетика. Звук мовлення і фонема	590
РОЖДЄСТВЕНСЬКА П.В., РАДІНА Є.І. Особливості вимови дітей-дошкільників	593
ЖИЛЬЦОВА О.Л. Організація і зміст логопедичної роботи	596
ТРИФОНОВА О.С. До проблеми виразності мовлення (лінгвістичний аспект)	606
Розділ 9. МЕТОДИКА ХУДОЖНЬОГО ЧИТАННЯ ТА РОЗПОВІДАННЯ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	612
ФРАНКО І.Я. Коли ще звірі говорили	612
ФРАНКО І.Я. Байка про байку	613
СУХОМЛИНСЬКИЙ В.О. Кімната казки	613
ЗАПОРОЖЕЦЬ О.В. Психологія сприймання дитиною дошкільником літературного твору	622
ФЛЬОРША Є.О. Живе слово в дошкільному закладі	628
КАРПИНСЬКА Н.С. Сприймання дітьми літературних творів	634
КАРПИНСЬКА Н.С. Виразне читання вихователя	641
КАРПИНСЬКА Н.С. Гра-драматизація як засіб розвитку творчих здібностей дітей	644
ТАЛЛЕР Л. О. Здрастуй, книго	646

Розділ 10. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ЕЛЕМЕНТІВ
ГРАМОТИ 650

УШИНСЬКИЙ К.Д. Про час початку навчання 650

УШИНСЬКИЙ К.Д. Про початкове навчання грамоти взагалі ... 652

СУХОМЛИНСЬКИЙ В.О. Як ми вчилися читати й писати .. 655

СОХІН Ф.О. Усвідомлення мовлення старшими дошкільниками ... 662

ЖУРОВА Л.Є., ЕЛЬКОНІН Д.Б. До питання про формування фонематичного сприймання в дітей дошкільного віку 666

ЖУРОВА Л.Є. Психологічні засади початкового навчання читання 671

ЖУРОВА Л.Є. Фонематичний слух дитини і її вміння здійснювати звуковий аналіз слів 674

КАНОНИКІН М.П. Метод Монтесорі 678

КАНОНИКІН М.П. Метод Макіндер 684

ІВАНЕНКО А. Л. Основи підготовки дітей до засвоєння грамоти ... 688

ЖУРОВА Л.Є., ВАРЕНЦОВА Н.С., ДУРОВА Н.В. Заняття з навчання грамоти в старшій групі 691

БОГУШ А.М. Підготовка руки дитини до письма 694

БОГУШ А.М. Мовна підготовка дітей до школи 704